

Book Review**International Journal of Kurdish Studies**

(ISSN:2149-2751)

5 (1), pp. 363 – 372

<http://www.ijoks.com>**Irak'ı Anlamak– Cengiz Han'ın Moğollarından Osmanlı Türklerine ve İngiliz Manda Yönetiminden Amerikan İşgaline Kadar Irak Tarihinin Bütün Gelişimi¹****Mehmet Akif KOÇ²****Received:** Nov 11, 2018 **Reviewed:** Nov 28, 2018 **Accepted:** Dec 01, 2018**Recommended citation:**

Koç, M.A. (2019). Irak'ı Anlamak – Cengiz Han'ın Moğollarından Osmanlı Türklerine ve İngiliz Manda Yönetiminden Amerikan İşgaline Kadar Irak Tarihinin Bütün Gelişimi. *International Journal of Kurdish Studies* 5 (1), 359 – 372 DOI: [10.21600/ijoks.516513](https://doi.org/10.21600/ijoks.516513)

Kitap Adı: Irak'ı Anlamak – Cengiz Han'ın Moğollarından Osmanlı Türklerine ve İngiliz Manda Yönetiminden Amerikan İşgaline Kadar Irak Tarihinin Bütün Gelişimi

Yazar: William R. Polk

Yayınevi: NTV Yayınları

Yayın Tarihi: 2007 Şubat

Özgün Adı – Basım Tarihi: Understanding Iraq: The Whole Sweep of Iraqi History, from Genghis Khan's Mongols to the Ottoman Turks to the British Mandate to the American Occupation (Harper Perennial, 2006: New York)

Sayfa Sayısı: 246 sayfa

¹ Author: William R. Polk, (Understanding Iraq: The Whole Sweep of Iraqi History, from Genghis Khan's Mongols to the Ottoman Turks to the British Mandate to the American Occupation), NTV Yayınları, 2007, New York

² Corresponding Author: Ph.D Can., Middle East Studies, Ankara / Turkey, E-mail: akifkoc@hotmail.com,

ORCID NO : <https://orcid.org/0000-0001-5179-6027>

Irak, siyasi ve askeri açıdan Ortadoğu'nun en önemli ülkelerinin başında geliyor. Mezopotamya bölgesine de büyük oranda ev sahipliği yapan Irak; tarım, yerleşik hayata geçiş, çok tanrılı dinlerin ortaya çıkışı, yazının icadı vb açılardan da insanlık tarihi bağlamında büyük önem taşıyor.

Irak'ı, sadece bugünkü durumu ve uluslararası ilişkiler açısından haiz olduğu ehemmiyetin ötesinde; tarihi, siyasi coğrafyası, sosyolojisi ve ekonomisiyle de ele alan ve bu parametreler ekseninde mevcut şartlara ışık tutan çok yönlü çalışmalara duyulan ihtiyaç ziyadesiyle fazla. William R. Polk'un, Irak'ı Anlamak – Cengiz Han'ın Moğollarından Osmanlı Türklerine ve İngiliz Manda Yönetiminden Amerikan İşgaline Kadar Irak Tarihinin Bütün Gelişimi başlıklı çalışması, tam da bu çerçevenin içini dolduran, kısa ama oldukça nitelikli bir kitap.

ABD'nin önemli Irak ve Ortadoğu uzmanlarından biri olan (1929 doğumlu) William Polk, Harvard'daki lisans ve doktora çalışmalarının ardından, Oxford'da lisans ve lisansüstü düzeyinde Arapça ve Türkçe okudu. Yıllarca başta Irak olmak üzere, Ortadoğu'nun çeşitli bölgelerinde saha çalışmaları yürüttü. Harvard'da 1961'e kadar Ortadoğu tarihi ve siyaseti ile Arapça dersleri verdikten sonra, ABD Dışişleri Bakanlığı'na bağlı Politika Planlama Konseyi'nin Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan sorumlu üyesi oldu. 1965'te bu görevinden istifa ederek, Chicago Üniversitesi'ne bağlı Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'nde kurucu müdür ve tarih profesörü olarak çalışmaya başladı.

Polk, yüzü aşkın üniversite ve yüksek okulun yanı sıra Dış İlişkiler Konseyi (ABD), Kanada Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Kraliyet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü (İngiltere) ve Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi'ne bağlı Dünya Ekonomik ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nde ders verdi. Kaleme aldığı başlıca eserler şu şekilde sıralanabilir:

-The United States and the Arab World

-The Arab World Today

-The Elusive Peace: The Middle East in the Twentieth Century

-Neighbours and Strangers

Polk'un "Irak'ı Anlamak" kitabı toplam altı ana bölümden oluşuyor:

1. Kadim Irak
2. İslami Irak
3. İngiliz Irak'ı
4. Darbeler Ülkesi Irak
5. Amerikan Irak'ı
6. Irak Kimin?

Polk'un kitabı, uzun yıllar hem akademide öğretim üyesi, hem devlet kurumlarında siyasa yapıcı olarak çalışan bir bölge uzmanının, iyi derecede bildiği Arapça sayesinde Irak'taki hem sıradan insanlara hem de Saddam Hüseyin, Tarık Aziz gibi en üst düzeydeki liderlere erişerek harmanladığı birikimini doyurucu bir şekilde okuyucuya aktarabildiği bir çalışma. Bilhassa İngiliz idaresindeki Irak ve ABD işgaline ilişkin olarak, kendi ülkesini ve yapılan hataları dürüstçe eleştirebilmesi ve Irak/İrakililerin yeterince tanınmamasının yol açtığı ahmakça sonuçlara işaret ettiği bölümler, akademisyen titizliğinin ötesinde, siyasi duruşuna da işaret ediyor. Kitabın en kaydadeğer özelliklerinden birinin; Irak tarihindeki siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklerin, günümüzdeki Irak'ı nasıl biçimlendirdiğine ilişkin yaptığı yetkin tespit ve değerlendirmeler olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Kitabın Kadim Irak başlıklı birinci bölümü, antik çağlardan İslam'ın doğuşuna kadar olan dönemde ülkenin tarihsel arka planını ele alıyor. Yaklaşık on iki bin önce Irak ve Suriye'yi, bugünkü Türkiye'den ayıran dağların yamaçları boyunca önce avcılık-toplayıcılık, bilahare hayvancılıkla uğraşan İrakililerin ataları, MÖ 6000 dolaylarında çiftçiliğe başladı. Ancak bu dönemde ülkenin daha fazla yağış alan kuzey bölgeleri tarım için daha müsait olduğundan, ilk yerleşimler de kurak orta ve güney bölgelerinden ziyade kuzeyde görüldü. Bereketli Hilal olarak da bilinen, Akdeniz'in Filistin, Lübnan kıyılarından başlayıp Suriye ve Irak'ın kuzeyinden, Fırat ve Dicle boyunca Basra Körfezi'ne ulaşan bölgenin tarih boyunca iç içe geçmiş yapısına da bu bölümde değiniliyor.

Bu dönemde bilinen en eski İraklı yerleşimciler Obeytliler olarak tarih sahnesine çıkarken, bunları Sümerler izledi. Dilbilimine olan yakınlığıyla da tanınan Polk, bu noktada, Sümerlerin dilinin, Hint-Avrupa ve Sami kökenli olmayıp, Orta Asya dilleri gibi 'ünlü uyumuna sahip,

bitişken ve yarı-geçişimli diller sınıfına girdiğini ve Türkçeye akraba olduğunu da vurgulamayı ihmal etmiyor. Sümerler, Obeytliilerden aldıkları medeniyet mirasının üzerine büyük eklemelerde bulunarak, MÖ 4000 dolaylarında şehirleri büyüttü ve bin yıl kadar sonra da yazıyı icat ederek, Irak'a insanlık tarihi açısından büyük bir önem bahşetti.

Sümerler zamanında şehirlerin surlarla çevrilmesi ve güvenlik amacıyla diğer şehirlerle iletişimin ticaret dışında sınırlı tutulması, her bir şehrin kendi "tapınak, tanrı ve kutsal aracı" kavramının gelişip yerleşmesi, bu "aracıların" zamanla idari ve ekonomik olarak güçlenmesi ve halk arasında saygınlık kazanmasını netice verdi. Polk, otokratik ve baskıcı geleneğin Irak tarihi ve bugündeki yaygınlığının kökenlerini bu döneme kadar götürür. Keza Obeyt ve Sümer dönemlerinde inşa edilen Nippur gibi "kutsal" kentlerin, tanrıların değişen doğası ve tek tanrılı dinlere geçişle birlikte yerini Kerbela, Necef, Samarra gibi kentlere bıraktığını da vurgular. Kitapta değinilmese de, Ezidi, Kürt, Asuri vb topluluklarda da bazı dağ, şehir ve yerleşimlere atfedilen kutsallığın kökenlerini de bu belirleyici arka planda izlemek mümkündür. Ayrıca, surlarla çevrili şehirlerin birbirleriyle savaşlarında önderlik eden askeri liderlerin (Sümerce lugal) zamanla büyük güç ve itibar kazanmalarının, 20. yüzyılın asker kökenli liderlerine emsal teşkil ettiği ve halkın bu liderlere koşulsuz itaatini toplumsal hafızada tevarüs edildiği tespiti de bu bağlamda önemli.

Ağıt-yas kültüründen kâtipler-bürokrasi sınıfına, köle-yabancı algısından sıkı davranış kuralları-hukuk-fıkıh kültürünün yerleşmesine, dini kitaplardaki efsanelerin oluşum ve aktarımından, liderlerin unvanlarına kadar pek çok günümüz değerinin tarih içindeki serüveninin ele alınması ve toplumsal ölçekte kültürel değerlerin sürekliliğinin vurgulanması açısından bu bölüm özellikle kaydadeğer bir rehber mahiyetinde. Irak kelimesinin de, zannedildiğinin aksine Arapça olmayıp, eski Farsçada 'düzlük' anlamındaki 'erag' kelimesinden geldiği bilgisi de bu açıdan ilgi çekici.

İslami Irak başlığını taşıyan ikinci bölüm, 7. yüzyılın başında ortaya çıkıp bölgeyi ele geçiren İslam olmaksızın, Irak'ın anlaşılamayacağı tespitiyle başlıyor. Bu dönemde, acımasız bir maddiyatçılıkla dopdolu olan Mekke, yönetimi altında olduğu ticaret oligarşisinin Suriye, Irak, Mısır, Yemen, Hindistan, İran gibi kültürlerle temasta olduğu kozmopolit bir merkezdir. Polk, Hz. Muhammed'in Medine'ye hicretinin ardından, Müslüman cemaatinden yeni bir 'klan' teşkil ettiğini ve başarılı olan bu silahlı topluluğun, onun vefatı sırasında tüm Arabistan Yarımadasına egemen olduğunu belirtir.

Dönemin iki büyük imparatorluğundan Bizanslılar, hemen güneylerinde yer alan çölü, Suriye ve Ürdün'deki sınır boylarında dolaşan Gassaniler üzerinden kontrol ederken; Sasaniler ise bu işi Irak'ın Hire kasabasını merkez tutan Lahmilere havale etmişti. Bu düzenlemeler, Bedevilerin vurabileceği her yere askeri garnizonlar kurmaktan daha ucuz ve daha etkili bir yol olarak görünmüştü her iki imparatorluk için de. Kuşaklar boyunca iyi işleyen bu sistem, İslam ordularının akınları karşısında çöktü; önce Gassani ve Lahmiler bu yükselen güce boyun eğdi, ardından doğrudan iki imparatorluğun üzerine seferler düzenlenmeye başlandı. Ancak İslam hâkimiyeti altındaki Suriye ve Irak'taki yerleşik medeniyet mensupları, Emevi klanı yönetimindeki kendi ülkelerinin “ayrıcalıklı Arap Bedevilerince” yağmalanmasına tepki göstermekte gecikmedi. Hz. Ali ve oğlu Hüseyin, Muaviye-Yezid'e karşı mücadelelerinde çoğunlukla bu memnuniyetsiz Irak tabanına dayandı. Onların ardından gelen Iraklılar da devrimci akımlara destek verdi, Abbasiler bu öfke zemininde yükselip Emevileri yıktı.

Abbasiler, katı ve ırkçı Arapçılıktan uzaklaşıp, çoğunlukla kadim İran bürokrasisine devleti teslim etti ve Irak'ı kendilerine merkez yaptı. Sümer mirası üzerine kurulan Bağdat, yükselen İslam Rönesansının da merkezi haline geldi. Bu dönemde imparatorluğun Arap ve İran kanatları arasında artan ihtilaflar, yeni yeni yükselmekte olan bir başka gücün, Türklerin Bağdat'a ve İslam dünyasına hâkim olmalarını beraberinde getirdi. Polk, Nizamülmülk'ün bu devirdeki muazzam eğitim hamlesi ve devlet nosyonunun çok güçlü olduğunu ve Abdülkerim Kasım ve Saddam Hüseyin gibi modern dönem liderlerini bile yakından etkilediğini belirtir. Keza, Hülagu öncülüğündeki Moğolların yağmasının ardından Bağdat'ın, atom bombası atılan Hiroşima'yı andırdığını vurgular. “Çin'in uçsuz bucaksız büyüklüğü Kubilay'la birlikte güneye inenleri zamanla ehlileştirecekti; Irak ise Hülagu'yla birlikte gelenleri ehlileştirmeye yetecek kadar büyük değildi” tespiti bu bağlamda kaydadeğer. “Hülagu'nun ardından bir başka yağmacı, Timur daha az katliam yaptıysa, bunun sebebi büyük ölçüde kıyılacak canların daha az olmasıydı” tespiti de Irak'ın bu karanlık dönemine açıklıkla işaret eder ve yaşanan yıkımın, Sümerlerden beri tevarüs edilen tüm somut medeniyet altyapısını yerle bir ettiğini belirtir.

İslam dünyasında ve Irak'ta tasavvufun gelişmesi, Kerbela-Hüseyin-şehadet metaforunun halk arasında yerleşmesi tam da bu yıkım dönemine rastlar, Irak halkı adeta Hüseyin'in şahsında, yitip giden medeniyetine de yas tutar. Bu dönemin ardından ise, Osmanlı-Safevi ikileminde beliren Türk-İran husumet dönemi başlar ve her iki taraf, yüzyıllarca süren, Irak'ın ganimet ve savaş alanı olduğu aralıklı, masraflı ve kazanılamaz sınır savaşlarına alışı. Bu husumet,

Irak'taki Sünni-Şii toplumsal bölünmesini derinleştirdi. Şehirli Sünniler Osmanlı yönetimine, şehirli Şiiler İran yönetimine destek verme eğilimine girdi. Genellikle baskı altındaki Şiiler bir topluluk olarak sıkı bir kenetlenmeye gitti, Zerdüştçü gelenekteki gibi 'rehber'lerin öncülüğünde yeniden yapılandı, 'müctehid' sonradan 'merceiyye' olarak tanımlanan bu yeni ve kolektif önderler, Şii toplumu üzerinde sahip oldukları eğitim, vergi, yargı yetkilerinin yanı sıra fetva verme konumundaydı. Zamanla kendini savunmak için yarı askeri nitelik de kazanan bu topluluklar, Sünni yönetim ve halkla sorunlu ilişkilere sahip oldu ve bugünkü Irak'ın parçalanmışlığının yapıtaşlarını birlikte döşediler. Baskı görmeyen Sünnilerde ise böyle bir yapılanmaya ihtiyaç duyulmadı.

Osmanlı dönemi Irak'ında, aşiret düzeninden yerleşik hayata geçiş hızlandı, vergi kolaylığı nedeniyle Osmanlı yöneticileri de bu geçişi destekledi. Göçebe hayatın zorluklarından usanan ve çiftçiliğe yönelen Iraklılar (çoğunlukla güneyde), Sünni devletten ve kentli tüccarlardan çekindikleri için Şiiliğe yöneldiler. "Dış güçler" başlangıçta Irak'a karşı ilgisizdi ve bu dönüşümde rolleri yoktu, ancak zamanla Hindistan yolunun önem kazanmasıyla Irak ve Körfez bölgesi de İngilizler ve diğer Avrupalı sömürgecilerin ilgi alanına girmeye başladı. Petrolün bulunması ise, sadece Irak'ın değil tüm bölgenin kaderini değiştirecek süreci başlattı.

İngiliz Irak'ı başlıklı üçüncü bölüm, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte İngilizlerin Irak'ı işgalleriyle başlayıp, ardından Hindistan'da uyguladıkları emperyalist sistemin bir benzerini Irak'a uygulamalarının ayrıntılarına odaklanır. Bu bölümde, Irak'ın Milletler Cemiyeti eliyle Britanya mandasına bırakılması, Türkiye'yle bu konuda yaşanan ihtilaflar, Musul ve petroler konusu vs ele alınır. Bu sırada, 1920'de Sünni ve Şii halkın işbirliği halinde, 1920'de işgale karşı kıyama (ulusal bağımsızlık savaşı benzeri) anlatılır ve bunun 2003'te ABD işgaline karşı girişilen isyanla benzerlikleri vurgulanır. Ardından 1929 Büyük Buhran'a giden süreçte Britanya'nın yaşadığı ekonomik sorunlar, Irak'a yapılan harcamaların azaltılmasını ve yerel işbirlikçi unsurların öne çıkartılmasını gerektirir. İngilizler Sünnileri işbirliği yapacakları grup olarak seçer, bu da Şiilerin yabancılaştırılması sürecini hızlandırır. Nihayetinde Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal'ın Krallığına karar verilir, ama Faysal Irak'ta tanınan biri değildir. Tıpkı ABD'nin 2003 sonrasında Irak yönetimini, uzun yıllardır ülkede bulunmayan ve bir tabana sahip olmayan Ahmed Çelebi ve İyad Allavi'ye bırakması gibi. Bu nedenle, ABD işgali döneminde de yaşandığı üzere, İngilizler tarafından kurdukları Irak Hükümetinin göstermelik olduğu algısı Iraklılarda yaygın bir kanaate dönüştü.

Polk, bu süreçte, Kürdistan bölgesinin kaderinin de belirlendiğini; Britanya içerisinde yaşanan uzun tartışmaların ardından (tabii ki Irak'ta değil!), çok büyük petrol rezervlerine sahip olan Kürt bölgesinin ayrı bir devlet yapılmayacak kadar önemli bulunarak, İngiliz kontrolündeki Irak içinde özel bir konumla 'muhafaza edilmesine' karar verildiğini belirtir.

Bizans ve Sasani geleneğine uygun olarak, İngilizler de çölü kontrol etmek için bir askeri güce ihtiyaç duyarlar ve 10 bin kişilik Asuri tümeni kurarlar. Irak halkının tepki gösterdiği ve etnik-dini kökeninden dolayı gayrı millî bulduğu bu askeri birlik, Darbeler Dönemi Irak'ında 'Arap Irak ordusu' tarafından katledilip tasfiye edilir ve tarih kuyusuna fırlatılıp atılır. Yine bu dönemde, İngiliz yönetimince toprak mülkiyetinin yeniden düzenlenmesi ve sulama vb imkânlarla yönetime yakın ve 'makbul' kişilerin kayırılması, 1958 Darbesiyle patlayan sosyal tepkilere yol açtı ve Britanya sonrası sosyo-ekonomik dokuyu şekillendiren bir unsur oldu.

Dördüncü bölüm, Darbeler Dönemi Irak'ı başlığı taşıyor ve 1958'de monarşiye son veren kanlı askeri darbeden 1990'lı yılların başına kadarki dönemi kapsıyor. İngiliz mandası (bilahare etkisi) altında, 1955'te İngiltere-ABD güdümlü Bağdat Paketi'nin kilit unsuru olan Irak, Soğuk Savaş şartlarındaki savrulmaların ve ordunun etkisiyle, 1958'den itibaren sancılı bir döneme girdi. Polk, dedeleri, Osmanlı'ya isyan etmek için gizli cemiyetler kurup faaliyet gösteren ve Arap İsyanı'na katkı sağlayan; İngiliz Irak'ı döneminde ise hain olarak gördükleri kendi hükümetlerini deviren Iraklıların, bir seri darbeler yoluyla yönetimi doğrudan kendi ellerine alma girişimlerinin normal olduğunu kaydeder.

Yazar, Irak'ta gelişen milliyetçi hareketin başlıca iki doğrultuda güçlendiğini belirtir: Vatan ve kavim. 1958'e kadar uzun süre başbakanlık yapan Nuri Said ve darbeci halefleri Abdülkerim Kasım ve Saddam'ın izlediği strateji, Irak topraklarını vatan olarak gören ve geniş Arap milliyetçiliğinden ziyade, Irak milliyetçiliği olarak nitelendirilebilecek 'vataniyye' yoluydu. Buna karşılık, Mısırlı kült lider Nasır'ın Arap dünyasını kendi etki alanına almak için geliştirip desteklediği, Baas akımına da dayanak olan, daha geniş ölçekteki Arap milliyetçiliğini / 'kavmiyye' savunan çevreler de Irak'ta zaman zaman güçlü ve etkili oldu. 1958–2003 arası döneme vataniyye-kavmiyye ayrımı damga vurdu, bölgesel gelişmelerin de etkisiyle, Irak çeşitli dönemlerde bu iki eğilim arasında şekillendi. Yine aynı dönemde, Komünist ve İslamcı akımlar da (hem Şii hem Sünni) toplumsal huzursuzluklara paralel olarak çeşitli zamanlarda etkisini artırdı; ancak nihayetinde hemen her zaman güçlü askeri liderler son sözü söyledi.

1958'i takip eden ve ordu içinden farklı fraksiyonların birbirlerine karşı darbelerine sahne olan ilk on yıllık dönem, Saddam Hüseyin ve Irak Baas'ını 1968'de iktidara getiren süreci hazırladı. Ülke içinde kontrolü sağlamaya çalışan askeri liderlik için, Şii çoğunluk ve kuzeydeki isyancı Kürtler başlıca güvenlik problemi olarak görüldü; dışarıda ise İran'la sınır ihtilafları hemen her döneme damga vurdu. Bu bölümde, iç ve dış güvenlikle doğrudan ilgili bu üç faktörün Irak liderliğince nasıl ele alındığı ayrıntılı olarak açıklanmakta; bir diktatörlüğün iktidarda kalmak için hangi araç ve usullerden yararlanıp, halkın hassasiyetlerini ne şekilde istismar edebildiği detaylandırılmaktadır. Keza, 1972'de ABD-İngiltere kontrolündeki Irak milli petrol şirketinin (IPC) millileştirilmesiyle elde edilen zenginliğin, toplumsal faydaya ve kalkınmaya sarf edilmesi, ancak 1980-88 İran-İrak Savaşı'yla başlayan bataklığın bu refahı nasıl kuruttuğu da bu bölümdeki önemli konu başlıkları arasında. ABD'nin, Humeyni İran'ına karşı Saddam'a verdiği her türlü desteğin boyutları da Irak tarihinin ibretlik sayfaları arasında ayrıntılarıyla zikredilmekte. Ve ardından, sonun başlangıcı: Uzun süren savaşın artan maliyetlerini karşılamak ve Irak ulusal gururunu okşamak için girişilen Kuveyt işgali, ardından ABD'nin 1991'deki askeri müdahalesi, Şii ve Kürtlere karşı girişilen katliamlar... Nihayetinde ABD'nin doğrudan işgaline giden süreç...

Amerikan Irak'ı başlıklı beşinci bölüm ise, 1990'dan sonraki sürece odaklanıyor. Polk'un, hem 1991 hem de 2003'te Irak'a karşı girişilen her iki savaş sürecinde de ABD'deki Cumhuriyetçi yetkililer ve iktidar üzerinde büyük etkisi olan Neo-Con çevrelere yaptığı vurgu, bazı yerlerde abartılı gibi görünmekle birlikte, ABD-İsrail ilişkilerinin yapısı ve bu çevrelerin Ortadoğu halklarına olan nefreti itibarıyla pek de şaşırtıcı değil. Keza, o dönemde Bağdat'taki ABD Sefiri April Glaspie'nin basına verdiği bir mülakatta, "İraklıların Kuveyt'in tamamını ele geçireceğini Amerikan Hükümetindeki hiç kimsenin tahin etmediğini" belirtmesi, taraflar arasındaki iletişimin boyutları açısından da fikir vermekte. Polk'un son derece yerinde tespitiyle, aynı dönemde komşularının işgaline uğrayan Goa, Tibet ve Doğu Timor karşısında kılıcı bile kıpırdatmayan Batı'nın, Kuveyt'in işgali karşısında askeri operasyon düzenlemesinin ahlak ya da meşruiyetle hiçbir alakası olmadığı hususu da bu kısımda tartışılan bir başlık. O dönemde bir ABD Kongre üyesinin alaylı bir şekilde belirttiği gibi, "Kuveyt petrol yerine muz üretseydi" Saddam'ın gaspına hoşgörüle bakılabiliirdi.

İraklı üst düzey yetkililerle temaslarda bulunmak ve ABD Yönetiminin mesajlarını iletmek üzere 1990'larda Irak'ı defalarca ziyaret eden William Polk, Saddam Hüseyin'e herhangi bir sempati duymamakla birlikte, ABD tarafından çeşitli uluslararası kuruluşlar da devreye

sokularak Irak'a karşı yöneltilen ithamların hemen hepsinin yalan olduğunu örnekleriyle ortaya koyuyor. Bu çerçevede, el-Kaide teröristleriyle irtibat kurmak, 11 Eylül saldırılarına karışmak/tezgahlamak, santrifüj tüpleri ve sarı pasta satın alarak nükleer silahlar edinmeye kalkışmak, Başkan Bush'a suikast tertipleme vs iddiaların yalan olduğu vurgulanıyor. Ancak neticede, 1990'lı yılların başından itibaren, Saddam devrilmese de, uçuşa yasak bölge uygulamasıyla Irak üç parçaya bölündü ve yaptırımlar ülke ekonomisini her şeyiyle çökertti.

2003'te başlayan ve kitabın kaleme alındığı 2006 yılında tüm şiddetiyle süren işgal ve Iraklıların buna direnişi de bu bölümde ayrıntılı olarak ele alınıyor. Irak ordusunun on binlerce askerini kaybetmesine rağmen ABD öncülüğündeki koalisyonun yalnızca birkaç yüz askerlik kaybı ve üstün ateş gücüne değinen yazar; ABD açısından asıl sorunun işgal sonrasında başladığını kaydedip, çökmüş haldeki ülkede düzeni tesis etmenin zorluklarına değiniyor. Amerikalıların Şii ve Sünnilerin silahlı direnişini ve toplumdaki ABD aleyhtarı havayı katıyen küçümsememesi gerektiğini vurgulayıp, ABD Yönetiminin Neo-Con çevrelerin yıkıcı etkisinden kurtularak rasyonel bir zemine kavuşmasının hayati önemine işaret ediyor. Keza, ABD'nin Irak'ta birlikte çalıştığı Çelebi, Allavi gibi Iraklı siyasilerin olumsuz imajları, sivil-asker işgal yöneticilerinin hataları ile anayasa yapım sürecindeki sorunların ve Iraklılar için 'bağımsızlık' olgusunun öneminin zikredilmesi de Amerikan kamuoyunu aydınlatmaya yönelik çabalar olarak dikkat çekiyor.

Öte yandan, Winston Churchill'in dönemin Britanya Başbakanı Lloyd George'u muhatap 31 Ağustos 1920 tarihli mektubunda Irak'a ilişkin olarak kaleme aldığı şu satırlar, işgal sonrası Amerikalıların ne kadar zor bir işe soyunduklarını da bir asır öncesinden vurguluyor: "... Sivil yönetimin böylesine kısa bir sürede bütün ülkeyi karşısına alarak, Arapların yüzyıllardır sürdürdükleri kan davalarını bir yana bırakarak, Sünni ve Şii aşiretleri işbirliği yapacak noktaya vardırabilmesi... olağanüstü bir şey..."

Esasen, 1920'de ve 2006'da yaşanan bu ciddi zorluklar, 2018 Kasım ayı itibarıyla de aşılabilmiş değil. Son olarak, parlamento seçimlerinden sonraki birkaç aylık süreçte hükümetin büyük zorluklarla kurulabilmesi, mevcut siyasi ihtilafların daha da derinleşmesi, buna ilaveten Basra merkezli olarak Şiiilerin İran Başkonsolosluğunu yakmasına kadar varan olaylar, Sünni ve Kürtlerin de artan memnuniyetsizlik ve talepleri, var olan sorunların daha uzun yıllar süreceğine işaret ediyor.

Bu zorlu tarihsel arka plan ve toplumsal-siyasi fay hatları, Irak Kimin? başlıklı son bölümde yazarın korku ve endişeyle ortaya koyduğu üzere; Iraklıların zihinlerinde, 2003'teki işgalden bu yana geçen dönemin, Saddam döneminin ardından bir sonraki diktatörlük dönemine kötü bir geçiş süreci olmaktan başka bir sonuç vermemesi ihtimali tüm ürkütücülüğüyle karşımızda duruyor.